
IN MEMORIAM

**Rudi Supek
(1913-1993)**

Profesor Rudi Supek je kao rijetko koji intelektualac - stvaralac na prostorima bivše jugoslovenske zajednice ukupnim svojim bićem i praktičnim djelovanjem bio u punom smislu humanista i svestrani istraživač širokog opsega humanističkih nauka (sociologije, antropologije, psihologije i filozofije). Tako se profesor Rudi Supek i ostvario, tj. kao izuzetna i svestrano stvaralačka ličnost (homo universalis).

To je njemu, mora se priznati, pošlo mnogo lakše "za rukom" nego drugima, pa ma koliko da su ti drugi pokušavali i nastojali da se tako ostvare. Njegov habitus bio je uspravan za čitavo vrijeme njegovog življenja i djelovanja, ispunjen otporom i borbom za slobodu čovjeka i ostvarenje humanijeg društva. Stalnim intelektualnim i moralnim pregnućem tragao je za drugošću, ali za boljom i ljepšom drugošću. Nije posustajao ni da bi na kraju svoje bogato ispunjene biografije i kompetentno ostvarene bibliografije o stvaralačkoj djelatnosti doživio haos političko-društvenog okruženja i u njemu konačni raspad sistema vrijednosti. Tako su sve društvene mijene u njegovoj domovini (bolje domovinama) bile i ostale ispunjene problemima, protivrječnostima, gdje je čovjek bio "bačen", nikad dorečen i ostvaren, što je Supek tako znalački opservirao i promišljao sa stanovišta "kritike svega postojećeg". Ta se kritička svijest Rudija Supeka ostvarila kako u oblasti izgrađene teorijske misli tako i u oblasti utemeljene metodologije i bogate istraživačko-empirijske prakse.

Pored toga što se uspješno bavio relevantnim problemima iz nekoliko osnovnih društvenih nauka, Rudi Supek se u oblasti sociološke nauke iskazao kao izuzetan erudit i to u raznovrsnim problemima tako da njegovo djelo ostaje neazobilazna literatura ne samo uopšte sociologije nego i nekih specijalnih socioloških disciplina. To univerzalno interesovanje u oblasti sociološke nauke pratio je Supekov širok dijapazon pregnuća u pravcu afirmacije ove mlade nauke na bivšem jugoslovenskom prostoru. Sve je to bilo protkano jednom humanističkom orijentacijom u cilju ostvarenja boljeg društva i potpunijeg čovjeka u njemu. Zato, po Supeku, treba graditi zanat sociologa u svrhu ostvarivanja tih ciljeva, te time i konstituisanje sociologije kao kritičke nauke raznih društvenih fenomena, posebno složenog savremenog društva. A za smisao istraživačke etike sociologa Supeka smatra da treba "izgrađivati sebe u smislu univerzalne spoznaje, a predavati sebe samo parcijalnim istraživanjima, imati u misli i zamisli gotovu zgradu, a baviti se samo njezinim pojedinim ciglama ili katovima". (*Zanat sociologa*, Školska knjiga, Zagreb, 1983, str. 80).

Univerzalnost Supekovih interesovanja i ostvarenja na najbolji način pokazuju broj (oko dvadesetak) i raznorodnost naslova njegovih knjiga, npr. *Psihologija građanske lirike*, *Mašta*, *Psihologija i antropologija*, *Društvene predrasude*, *Ispitivanje javnog mnjenja*, *Zanat sociologa*, *Ova jedina zemlja*, *Živjeti nakon istorije*, ... To, takođe, potvrđuju njegovi temeljni predgovori ili pogovori djelima najpoznatijih antropologa, psihologa i sociologa kao i brojni radovi objavljeni u domaćim i stranim publikacijama.

Redakcija našeg časopisa je na samom početku svoga rada smatrala svojim uspjehom ako privoli profesora Supeka da pošalje jedan svoj rad za objavljivanje. Kada se redakcija nosila mišlju da otvori rubriku - 'samopredstavljanje' po pet prvih (poznatih i priznatih)

filozofa i sociologa Jugoslavije, bilo joj je jasno da je profesor Rudi Supek nezaobilazan sociolog u bilo kojem najužem vrijednosnom izboru. Samo iz razloga što se ova ideja nije ostvarila izgubili smo priliku da u toj formi imenom Rudija Supeka i više afirmišemo naš časopis. Druga prilika je opet "propala", tj. onda kada je piscu ovih redova profesor Supek, bez mnogo umoljavanja, poslao rad ali samo pod jednim uslovom: da se objavi - ako broj časopisa izađe prije nego što se pojavi knjiga *Povijest nakon historije* u čijem je sadržaju bio planiran taj rad. Pošto se zbog finansijskih razloga dugo čekalo štampanje časopisa knjiga je po izlaženju i štampe pretekla časopis, pa je redakcija ispoštovala ovu principijelnost autora.

Profesor Supek je u svemu što je radio pokazivao svoj nemirni duh, duh željan novih saznanja, nikada se ne mireći sa postignutim. U mladosti se opredjeljuje za izučavanje filozofije koju 1937. godine diplomira na Zagrebačkom sveučilištu, da bi nakon dvije godine otišao u Pariz da studira psihologiju. Nakon okupacije Francuske uređivao je (1940-1942) antifašistički list "Naš glas", čime je dao puni udio borbi protiv fašizma kod jugoslovenskih iseljenika. U Francuskoj je uhapšen i prvo interniran u koncentracioni logor Compiègne da bi ga francuska policija predala Gestapou, kada ga otpremaju u logor Buchenwald (Tiringija - Njemačka), gdje ostaje do kraja rata. U logoru je bio jedan od rukovodilaca ilegalnog otpora za što je poslije rata odlikovan od vlade DDR-a ordenom "Kämpfer gegen den Faschismus 1933-45". Poslije oslobođenja u Njemačkoj uređuje antifašističko glasilo Jugoslovena interniraca iz Buchenwalda, "Naš glas" i ujedno radi kao delegat Jugoslovenskog crvenog krsta na repatrijaciji iseljenika iz ondašnje Jugoslavije.

Poslije toga teškog i burnog života Rudi Supek ne zaboravlja na svoje prije rata započete studije psihologije pa se 1946. vraća u Pariz i nastavlja specijalizaciju. Tada se bavi stručnim i naučnim radom na psiho-neurološkoj klinici "Henri Roussel", kada kao jugoslovenski delegat i referent izlaže svoje poglede na Kongresu "Lige za novo vaspitanje". Istovremeno, uređuje specijalni broj progresivne engleske pedagoške revije "The New Era", koji je bio posvećen Jugoslaviji. Poslije toga sveukupnog djelovanja Supek se vraća u domovinu i 1951. godine postaje predavač psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Parizu se kraće vrijeme vraća 1952. godine kada brani doktorsku tezu *Mašta i afektivnost* na Sorboni kod Žana Pijažea. Odmah po dolasku u Zagreb pokreće (jedan je od osnivača) i postaje glavni urednik časopisa za teoriju društvenih i prirodnih nauka *Pogledi*.

Rudi Supek je uvijek stizao tamo gdje su uspostavljane nove-prave vrijednosti i obično tada bivao potreban drugima jugoslovenskoj društvenoj i posebno intelektualnoj zajednici) i time ostavljao zanačajan trag svoga djelovanja. Tako se on od kraja 1958-1961. godine našao u Beogradu u Institutu društvenih nauka da kao pregalac stvaralac doprinosi utemeljenju i razvoju naučno-istraživačke djelatnosti i institucionalizaciji društvenih nauka (posebno sociologije) sa stalno prisutnim opredjeljenjem jednog modernog pristupa statusu i ulozi nauke kao autonomne oblasti i djelatnosti u društvu. U to vrijeme sa jednom grupom saradnika i prijatelja (Vojin Milić, Veljko Korać, Mihailo Đurić) koristi društveno-političke prilike ("raskravljivanje" jednog totalitarnog političkog sistema i njegovih ideoloških dogmi) i intenzivno radi na konstituisanju i institucionalizaciji sociologije. To idejno konstituisanje sociologije javlja se u glavnim kulturnim i univerzitetskim centrima (Beogradu, Zagrebu, Ljubljani) i već 1959. osniva se katedra za sociologiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a nekoliko godina kasnije u Zagrebu i Ljubljani. Takođe se osnivaju strukovna udruženja (Jugoslovensko udruženje za filozofiju i sociologiju i Jugoslovensko udruženje za sociologiju). U stvari, može se reći, sve što se formiralo a što je bilo od

posebnog značaja za konstituisanje i razvoj sociološke nauke na jugoslovenskom prostoru nije se pojavilo bez velikog udjela Rudija Supeka. Tako on zajedno sa Ilijom Stanojčićem postaje prvi glavni urednik časopisa *Sociologija*, kada već na startu uređivanja ne pristaje na političku samovolju komunističkih vlastodržaca da se časopis uređuje po ideološkim uputima. Supek ne posustaje na svom putu što boljeg utemeljenja sociologije te pokreće ideju o izdavanju hrestomatije o istoriji sociologije koju će zajedno sa grupom saradnika (Vojinom Milićem, Mihailom Đurićem, Veljkom Koraćem, Radomirom Lukićem) i realizovati. U okviru ovog izdavačkog projekta Supek priprema i objavljuje monografiju *Herbert Spenser i biologizam u sociologiji*. Iako je aktivno učestvovao u izradi prvog nastavnog plana za studije sociologije u Beogradu i uporno umoljavan od svojih kolega-prijatelja da bude jedan od prvih profesora na novoformiranoj katedri, on se nije zadovoljio time nego se vraća u Zagreb i tamo biva *spiritus agens* osnivanja katedre za sociologiju.

Rudi Supek je bio predsjednik Jugoslovenskog udruženja za sociologiju i u dva mandata predsjednik Hrvatskog udruženja za sociologiju. U stvari, preuzimao je funkcije kao prvi čovjek onda kada je bio najpotrebniji sociologiji kao mladoj nauci. U Zagrebu Supek je bio jedan od osnivača časopisa *Revija za sociologiju* postajući prvi predsjednik njegovog redakcijskog savjeta.

Supekova neiscrpna organizatorska i stvaralačka energija posebno se ispoljila kada zajedno sa svojim saradnicima i prijateljima osnivaju međunarodno priznati časopis *Praxis* (u početku je jedan od glavnih urednika za sva tri izdanja - redovnog, internacionalnog i džepnog) kao i *Korčulansku ljetnju školu* čiji je predsjednik bio on. Ovdje nam dobro dođe podsjećanje na njegovu uvodnu riječ povodom *Deset godina rada Korčulanske ljetnje škole* (1963-1973) kada je istakao njeno značenje i značaj: "Ono što je osiguralo njenu privlačnost i ugled i izvan granica naše zemlje, to je prije svega njen sadržaj rada: Ozbiljnost problematike usprkos vedrom raspoloženju, lična angažovanost učesnika uz punu toleranciju, borbenu istupanje uz poštivanje tuđeg mišljenja, dijalog sa drugima koji je bio i dijalog sa vlastitim uvjerenjem i savješću, bez svih onih formalnih naslaga i mistifikacija, koje se kao kostobolja uvlače u običajnu profesionalnu djelatnost." (*Praxis*, br. 5-6, Zagreb, 1973, str. 567.). Možda bi ovdje i ovom prilikom bili nepravedni prema njemu ako se opet ne bi podsjetili na njega, tj. podsjetili na njegovo urgiranje (neke vrste savjeta) redakciji časopisa *Theoria* povodom objavljivanja polemike koju su vodili zagrebački i beogradski "praxisovci" a u vezi izlaženja međunarodnog časopisa *Praxis International*. Supek redakciji *Theorie* upućuje apel u kojem, pored ostalog kaže: "Prije svega, ne dozvolite nikakvo licemjerje, ne dozvolite da razni 'slatki Janošić' ili Don Baziliji grleći 'svoje prijatelje' nastoje pljunuti im u lice, i to u jednoj sredini gdje su slični postupci doveli do srozavanja čitavog javnog i kulturnog života." (*Theoria*, br. 3, Beograd, 1983, str. 180.).

Rudi Supek nikada nije posustajao kada je u pitanju njegova stvaralačka autonomija i u tom smislu jedna nepomirljiva pozicija prema zvaničnoj politici. Zato se on stalno angažuje na afirmaciji slobode mišljenja i njegovog javnog iskazivanja i na kraju institucionalizovanja takvih opredjeljenja. U tu svrhu on se stalno angažuje i biva jedan od osnivača i rukovodilaca interdisciplinarne naučne grupe *Čovjek i sistem*, osnivač seminara *Participacija, radnička kontrola i samoupravljanje* u Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku, inicijator Prve međunarodne konferencije za participaciju i samoupravljanje u Dubrovniku kao i Druge međunarodne konferencije za participaciju, radničku kontrolu i samoupravljanje u Parizu. Među mnogim inicijativama čiji je nosilac bio Rudi Supek pomenuću još neke: osnivač (zajedno s Ivom Bourdet-om) Internacionalnog centra za istraživanje samoupravljanja u Parizu, osnivač stalnog Komiteta za istraživanje

participacije, radničke kontrole i samoupravljanja pri Međunarodnom sociološkom udruženju (USA 1978). Takođe, na Svjetskom sociološkom kongresu u Uppsali bio je jedan od koordinatora grupe za participaciju, radničku kontrolu i samoupravljanje (1978). Kada smo već kod Uppsale, onda treba reći da je profesor Supek povodom petstogodišnjice Uppsala univerziteta 1977. dobio počasni doktorat za njegov doprinos u oblasti društvenih nauka na svjetskom nivou. Ali, povodom tog velikog priznanja našem stvaraoču, kako ističe Ivan Kuvačić, ipak "tu vijest nismo mogli čuti ni na našem radiju, ni na televiziji, niti smo je mogli pročitati u našim novinama". (Ivan Kuvačić, *Rudi Supek - utemeljitelj studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu*, u Zborniku radova: *Suvremeno društvo i sociologija*, Globus, Zagreb, 1986, str. 18.). A i kako bi mogli drugačije reagovati masovni mediji pod diktatom jedne represivne politike, pogotovo kada se znalo da je Rudi Supek kritički intelektualac koji se stalno oglašavao i reagovao ne samo na zvanično političko mišljenje nego i na prilagodljivo mišljenje mišljenja. U tom smislu Supek je nekada u "svome" časopisu *Praxis* polemisao sa mišljenjem prilagodljivog sovjetskog intelektualca A. Rumjancova, tada novonaimenovanog direktora *Pravde*, moćnog glasila još moćnije Partije, i, u stvari, upozorio šta je intelektualac: "Nije, dakle, svaki 'umni radnik' *eo ipso* i intelektualac, jer upravo suvremena 'masovna kultura' pokazuje da se mozak može upotrebljavati isto tako kao i potplat na tabanima". (*Praxis*, br. 3, Zagreb 1965, str. 493.). Rudi Supek je umio kritički misliti i to svoje mišljenje javno saopštavati, dakle, znao je da pravi intelektualac ne živi od ideja nego za ideje. Nikada u svome angažmanu nije posustajao i to ne samo u okviru prilika bivšeg jugoslovenskog društva nego i na kosmopolitskom planu. To, pored ostalog, svjedoči i njegovo angažovanje na međunarodnom planu u vezi ekološke krize koja prijeti Planeti (kako u vrijeme mirnog buma civilizacije tako i zbog eventualne nuklearne katastrofe, kad sa grupom poznatih ličnosti iz svijeta potpisuje Deklaraciju o ljudskom okolišu u Stokholmu (juna 1972.) koja je pročitana na konferenciji Ujedinjenih nacija. Supekova zabrinutost svjetskim ekološkim problemima i njegova intelektualna znatiželja krunisani su pisanjem veoma inspirativne knjige *Ova jedina zemlja* koja je doživjela tri izdanja.

Prof. Rudi Supek će sigurno ostati nezaobilazan stvaralac čije će djelo ostati mnogim generacija istraživača raznorodnih fenomena čovjeka i društva. Koliko je Supek znao dobro da opservira i promišlja razne probleme čovjeka i zajednice jasno se da uočiti na primjeru početkom 70-ih godina kada je pisao o društvenim predrasudama, aveti nacionalizma kao etnocentrizma. Sve one teme (*oštećenosti, zavjere, biološke ugroženosti, ideološkog alarma, etnocentrične superiornosti, autoritarnosti, sado-mazohizma, osvete i odmazde*) koje je Supek istakao u knjizi *Društvene predrasude* i koje se, po njemu, javljaju u "nacionalističkom sindromu", izrazile su se u najekstremnijem vidu u međunacionalnim međukonfesionalnim istrebljivačkim konfliktima na prostorima sada već bivšeg jugoslovenskog društva. Sve te aveti nacionalsociolističkog sindroma, posebno kao jugoslovenske specifičnosti, ispoljile su se u najekstremnijem vidu na jugoslovenskom prostoru i to baš onako kako ih je opisivao (da su tako moguće) Supek početkom 70-ih godina kao da ih je slikao usred haosa tekućih događaja. Eto, taj kaos ga je zatekao u poznijim godinama njegovog života i vjerovatno ubrazo njegov biološki kraj kada je, takoreći u kućnom pritvoru od Tuđmanove strahovlade, čak tražeći neki spas u izletu do Pariza završio svoj bogati život, tako ispunjen do vrha kao da je u pitanju ne jedna nego nekoliko ličnosti.